

WEBINARS LICHTEN DE SAMENLEVING DOOR OP HAAR CHRISTELIJK GEHALTE

Katholiek denken en katholiek doen

“Als mensen geen deel zijn van de samenleving, waar zijn ze dan wel?” Deze vraag van socioloog Willem Schinkel maakte jaren terug veel indruk op Erik Borgman. De Tilburgse hoogleraar theologie van de religie besefte plotsklaps dat er helemaal geen ‘buiten de samenleving’ is: “Iedereen maakt er deel van uit. De brave burger net zo goed als de asociale klaploper.”

Daarom is het volgens Borgman niet de vraag “wie wij onder welke voorwaarden toelaten, maar hoe iedereen tot hun recht kan komen”. Het katholiek sociaal denken maakt duidelijk dat je het recht om tot je recht te komen niet hebt te verdienen maar dat het jou als persoon toekomt. “De samenleving is geen contract. Zij is een lichaam. En als een lichaamsdeel ziek is, snijd je het niet af maar probeer je het te genezen.” Inclusief denken en handelen is voor Erik Borgman een onvoorwaardelijk uitgangspunt, niet een doel om naar te streven. Dat zou alleen maar tot meer uitsluiting leiden. “Alleen al het woord ‘achterstand’ maakt van ongelijkheid een hiërarchie: je bent nog niet waar je moet komen om mee te kunnen doen. Dat is geen inclusiviteit.”

Katholiek denken en katholiek doen

Maar is deze uitgesproken opvatting van een radicale inclusiviteit wel haatbaar als uitgangspunt in de politiek en in de verschillende sectoren van het maatschappelijk leven? Erik Borgman gaat erover in gesprek met politicus Gert-Jan Segers, voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de Christen-

Unie (CU).

In een serie Zoom-webinars organiseren de Stichting Thomas More (STM) en het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO) gesprekken waarin de vraag centraal staat hoe de boodschap van het katholiek sociaal denken de Nederlandse maatschappij kan verrijken. Moderator is Peter de Vries van het VKMO. De Vries: “We gaan op zoek naar een antwoord op die vraag door telkens een professional uit de wetenschappelijke wereld en een professional uit het maatschappelijk middenveld tegenover elkaar te zetten en hen zich uit te laten spreken over één van de thema’s van het katholiek sociaal

denken. Op dat snijvlak van katholiek denken en katholiek handelen zullen beide sprekers zich buigen over een stelling. Is het katholiek sociaal denken een haalbaar geluid voor de Nederlandse samenleving?”

Het gesprek tussen Borgman en Segers is de eerste in een reeks. In de komende maanden zullen andere facetten van de samenleving onderwerp van gesprek zijn van de webinars. Peter de Vries noemt al ‘The Economy of Francesco’, de zorg voor de kwetsbaarsten, onderwijs, beeldvorming in de media en het verdelingsvraagstuk. Wordt vervolgd.

Zoom-webinar Stichting Thomas More / VKMO

Datum : 7 december 2021, van 19:30 tot 20:30 uur

In gesprek gaan : Gert-Jan Segers (ChristenUnie) en Erik Borgman (Tilburg University)

Stelling : De keuze om radicaal inclusief te denken en handelen is in de Nederlandse samenleving anno 2021 onmogelijk.

Aanmelden : via info@thomasmore.nl

De webinars maken deel uit van het project ‘Katholiek doen’, een gezamenlijk project van katholieke organisaties, waaronder Katholiek Nieuwsblad, Katholiek Documentatiecentrum, Adveniat, VKMO en Stichting Thomas More.

‘Het kon niet academisch genoeg zijn...’

Meer dan vijftig studenten van vijf universiteiten, allerlei studierichtingen en verschillende geloofsachtergronden namen begin oktober deel aan een van de twee Romereizen, die de Stichting Thomas More studenten van haar studieprogramma aanbiedt. Twee reizen, want na coronajaar 2020, kon nu ook de verloren reis van 2020 worden ingehaald. Hier een foto-impressie en de impressies van een protestantse deelnemer.

Wandelend door Rome wordt je op elke hoek van de straat geconfronteerd met het katholicisme. Elke kerk is opnieuw magisch mooi, en de misviering was een bijzondere ervaring: de mystiek van het katholieke geloof heeft me allereerst geraakt.

In alle bezoeken en lezingen trof me ook de tot in de puntjes geregelde organisatie/systeem van de katholieke Kerk; tijdens een gesprek op de Gregoriana-universiteit spraken we met de decaan van de theologische faculteit. Zijn uitleg over de reden voor zoveel katholieke onderwijsinstellingen raakte me: “Religie heeft een antropologie en vanuit antropologisch oogpunt denken wij dat mensen zich moeten kunnen ontwikkelen;

daarom zetten wij ons daar zo goed mogelijk voor in.”

Het laatste punt dat me inspireerde had niet te maken met de pracht van Rome en de katholieke Kerk, maar was gerelateerd aan de groep. Het was voor mij uniek om met een ‘groep zonder plafond’ op te trekken; het enthousiasme voor kennisdeling en dialoog was bijzonder, het gesprek kon niet levensbeschouwelijk of academisch genoeg zijn; de interesse en de openheid om met elkaar het eerlijke gesprek aan te gaan over wat dan ook was bijzonder en inspirerend.

Vivian Straver

Een keuze uit de plaatsen en personen in Rome die met de studenten bezocht zijn: Caroline Weijers, ambassadeur bij de Heilige Stoel; Hans Hoogeveen, voorzitter FAO Raad, Congregatie voor de Geloofsleer (kardinaal Ladaria), Raad voor de eenheid van de Christenen (kardinaal Koch), Congregatie voor Educatie, Curie van de Orde van de Jezuïeten, Focolarebeweging, Sant’Egidio, Vaticaanse Musea, Apostolisch paleis en tuinen in Castelgandolfo, Speculum Vaticanum, Brigittinessen, Gregoriana, Loyola University, Friezenkerk, Antoine Bodar, stadswandeling met Stijn Fens en Christian van der Heijden.

Het Ware, het Goede, en het Schone

Door Prof. dr. Rudi te Velde

Het Ware, het Goede, en het Schone: zo was het centrale thema van de Rome-reis voor studenten van de Stichting Thomas More. De 'filosoof van dienst' mocht het tijdens de reis dit jaar nader verklaren: waar gaat het om als je spreekt van het ware, het goede, en het schone?

Mooie woorden die een verlangen in ons naar een hogere werkelijkheid oproepen. Is Rome een geëigende plaats van een dergelijk verlangen? Als centrum van de christelijk-katholieke wereld heeft het in de loop van de geschiedenis talloze mensen willen bijstaan op de weg van het ware en het goede, in de overtuiging dat ware menselijkheid niet anders dan langs deze weg gevonden kan worden. Het is niet een vrijblijvende optie. Het ware *moet*, het heeft ons in de greep. Wij kunnen en willen de eis tot waarheid niet simpel naast ons neerleggen, evenmin als we er volledig aan kunnen beantwoorden. Wat van een ideaal getuigt, getuigt ook altijd van zijn mogelijke mislukking. Maar vreemd genoeg blijft het ideaal ook in zijn mislukking tot ons spreken.

Waar hebben we het over, het ware, het schone, het goede? Ik herinner me hoe Cornelis Verhoeven tijdens zijn colleges deze woorden licht ironisch, met een zachte g, kon uitspreken. Blijkbaar riepen deze woorden voor hem een roomse associatie op met een katholiserende metafysica. Mijn studiegenoten indertijd deden dan wat lacherig. Ze vonden blijkbaar dat roomse denken van het ware en het goede achterhaalde mooidenkerij. Het geloof in transcendente waarden en idealen roept in onze cultuur sinds Nietzsche stevast wantrouwen en scepsis op. Wantrouwen als het gaat om de vraag wie de maatstaven van waarheid en goedheid bepalen met welk belang, en of er überhaupt wel

geldige maatstaven te vinden zijn. Denk aan de discussie over hoge cultuur en lage cultuur. Kunnen we onderscheid maken tussen Saskia Noort en Connie Palmen? Of is uiteindelijk alles een kwestie van wat mensen leuk vinden?

Een trits van *transcendentalia*

Wat is de achtergrond en herkomst van deze trits: het ware, het schone en het goede? In het middeleeuwse denken, bijvoorbeeld bij Thomas van Aquino, worden deze termen *transcendentalia* genoemd. De leer van de *transcendentalia* vormt een centraal onderdeel van de klassieke metafysica. Ze staan voor de overtuiging dat de werkelijkheid zinvol, begrijpelijk, samenhangend is, dus uiteindelijk geen absurde chaos. De ervaring van het negatieve – het lijden, de chaos, de zinloosheid – mag ons dan nog zo sterk bedrukken, die ervaring kan toch niet voor de uiteindelijke waarheid staan.

Mensen hebben een zin voor het ware en het goede. Het zou kunnen dat juist daarin de menselijkheid van de mens gelegen is.

Het begrip '*transcendentaal*' is afgeleid van het Latijnse *transcendere*, dat zoiets betekent als overstijgen. Wat in dit geval overstegen wordt is niet de eindigheid van de wereld naar het goddelijke. De *transcendentale* ideeën van de middeleeuwse filosofie overstijgen de grenzen van de categorieën, een begrip van Aristoteles, dat betrekking heeft op de ordening en indeling van de werkelijkheid in algemene klassen en soorten. Categorieën zijn algemene begrippen waarmee we de werkelijkheid afbakenen en begrenzen. Aristoteles wees er al op dat er ook begrippen zijn die niet beperkend van aard zijn maar universeel voor alles gelden, dus de hele werkelijkheid omvatten. Dat zijn *transcendentalia*, zoals het zijnde, het ene, en ook het ware en het goede. Al het zijnde is, als zodanig, één, waar en goed, *omne ens est unum, verum et bonum*.

Transcendentalia zijn behalve universeel ook elementair van aard; het gaat om eerste begrippen, die ten grondslag liggen aan al onze kennis en ervaring van de wereld. Maar ze zijn niet altijd direct aan te wijzen in de concrete inhoud van onze ervaring. Er is veel wat niet waar is, leugen, bedrog, schijn. En er is veel wat niet goed is. Toch kun je verdedigen dat wij niet in staat zouden zijn leugen, onrecht, het verkeerde, etc. te ervaren als iets negatiefs, tenzij in contrast met het ware en het goede, en dat in deze contrastervaring het ware en het goede wel degelijk van zich laten horen. Om gebukt te gaan onder leugen

en onrecht, daaronder te lijden, moet men gevoelig zijn voor het eigensoortige appèl van het ware en het goede. Mensen hebben een zin voor het ware en het goede. Het zou kunnen dat juist daarin de menselijkheid van de mens gelegen is.

Het schone als stiefzusje?

Thomas brengt waarheid in verband met het kennen – het bestaat in de overeenstemming van het verstand met de werkelijkheid – en het goede met het streven en de wil – goed is wat waard is om nagestreefd te worden. Wij kennen het ware en willen het goede, althans dat is de bedoeling, en naarmate wij daarin slagen worden wij een goed mens, en dat wil je ook.

Wat is het in dit schilderij, dat kunstwerk, dat het zo mooi of zo subliem maakt?

Maar hoe staat het met het schone? Als het goede gerelateerd is aan de wil en het ware aan het verstand, is er dan nog een plaats voor het schone? Soms lijkt het erop dat het schone het stiefzusje van het goede is. Het hoort er wel bij maar als een ondergeschikt aspect van het goede. Het schone heeft iets van het goede, maar zo dat het streven daarin tot rust komt, in de esthetische ervaring van het behagen; tevens is het schone ook in bepaalde zin gerelateerd aan het kenvermogen, en wel zo, volgens de klassieke definitie, dat het schone behaagt in het beschouwen ervan (*quae visa placent*). Het beschouwen is een act van het kenvermogen, het behagen is iets van het streefvermogen dat in het schone tot rust komt.

Typisch is dat het schone veel directer voor ons aanwezig kan zijn dan het goede en het ware. Anders dan het ware en het goede heeft het een zintuiglijke

presentie. Het raakt ons reeds op zintuiglijk vlak, en daarin manifesteert het al een geestelijke waarde die verwant is aan het ware en het goede. Ik zal dat illustreren aan de hand van de volgende schets.

Een 'ontmoeting met het schone'

Stel je bent werkzaam op een kantoor. 's Ochtends fiets je erheen, je stalt je fiets, bij een stalletje neem je nog even koffie, je wandelt het gebouw binnen, je loopt door de hal naar de lift, gaat naar de verdieping waar je kantoor zich bevindt. Je loopt door de gang naar je kamer, hangt je jas op, groet je collega's, en je gaat aan de slag met de e-mails. Wat gebeurt hier precies. Je bent steeds doelgericht bezig, functioneel, de ingang leidt naar de lift, de lift leidt naar de gang op een verdieping, die gang leidt naar je kamer, die kamer brengt je tot je werk, kortom je beweegt je functioneel door de wereld van het werk.

Dat betekent ook dat je in principe nergens bij stil staat, tenzij misschien eventjes bij reclame-uitingen, zo talrijk in onze publieke ruimte, die iets van je willen, verlangens opwekken en begeertes prikkelen. Maar stel je loopt door de gang naar je kantoor, en daar hangt dan een schilderij, zoals gebruikelijk in onze kantoren en publieke gebouwen. Je staat stil bij het schilderij, je kijkt aandachtig, misschien vind je het mooi, of juist ergerlijk lelijk. Dat kunstvoorwerp, of je het mooi vindt of niet, doet ondertussen wel beroep op je vermogen schoonheid te ondervinden en te waarderen.

Het kunstwerk hoeft niets van je, het heeft geen nuttigheidswaarde, het onderbreekt even de functionele samenhang van de wereld waar je je doorheen beweegt. Het hangt daar, het dient nergens voor, het vraagt alleen maar om gezien te worden, en te bevallen. Het wil geen behoefte bevredigen, ons een prettig gevoel geven, zoals bijvoorbeeld een geurdispenser dat wil doen, of de zachte pasteltinten waarin het kantoor geschilderd is en dat bedoeld is om de werknemers in een plezierige stemming te brengen. Het schilderij wil alleen gezien worden en in zijn schoonheid, van welke aard dan ook, gewaardeerd worden. Het

Het ware, het goede en het schone laten zich niet reduceren tot een bepaald wenselijk effect dat het in ons teweegbrengt.

kunstwerk maakt van de passant een beschouwer die belangeloos het werk aanschouwt. Je wordt, om zo te zeggen, aangesproken in je belangeloze openheid voor iets van waarde dat zich in het kunstwerk toont. Het gaat om een waarde die het functionele overstijgt; niet wat kan ik ermee, of wat betekent het voor mij. Het schone is een absolute bron van waarde, absoluut in de zin van in zichzelf, niet relatief tot wat het in mij teweegbrengt. En als het iets in mij teweegbrengt, dan een respons die het verdient. Dus je kunt je ook oefenen in het ontwikkelen van een gepaste respons: wat is het in dit schilderij, dat kunstwerk, dat het zo mooi of zo subliem maakt? Iets wat bij die pastelkleurige wand niet hoeft. Dus, zou ik zeggen, laten we de wereld van de kunst niet opvatten als een pastelkleurige wand, iets dat mij in een prettige stemming brengt waardoor ik beter kan functioneren.

Dit absolute van het schone geldt in bepaalde zin ook voor het ware en het goede. Het ware en het goede laten zich ook niet reduceren tot een bepaald wenselijk effect dat het in ons teweegbrengt. Het goede is niet goed omdat en in zover het jouw belang dient of jouw behoefte vervult; het goede vraagt om een houding die verder reikt dan mijn belang of behoefte. Evenals het goede weerlegt de ervaring van het schone in ons de mogelijke zelfzuchtige houding van de consument: als het maar leuk is, als het maar bevredigt.

Democratie op wankel bodem

In oktober verscheen een nieuw boek van emeritus hoogleraar Donald Loose: *Democratie op wankel bodem – Over de politiek en het politieke*. Loose neemt daarin het functioneren van ons democratisch bestel onder de loep.

Globalisering en neoliberalisme hebben geleid tot populistisch verzet en nieuw nationalisme. Om de oorzaken van het wantrouwen van de burgers naar de politiek en naar elkaar te doorgronden, gaat Loose te rade bij denkers als Machiavelli, Rousseau, Gauchet en Mouffe om het ideologisch fundament van de westerse democratie bloot te leggen. In de rechtsstatelijke traditie, de representatieve democratie en het sociaalliberalisme signaleert hij een continue spanning tussen vrijheid en gelijkheid, en tussen politieke macht en oppositie. Politiek is altijd een voorlopige en onvolledige representatie van de samenleving geweest. De gelijkstelling van de politiek met de burgerlijke maatschappij is een illusie. De symbolische dimensie van het politieke vereist niet alleen een kritische waakzaamheid van

de democratische instellingen, maar ook een zelfkritisch burgerschap dat de denkbeeldige identiteiten overstijgt.

Donald Loose was tot 2014 bijzonder hoogleraar namens de Stichting Thomas More aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en Tilburg University. Hij publiceerde over onder meer de praktische filosofie van Kant en de Franse politieke filosofie van de twintigste eeuw. Met zijn boek *Over vriendschap – De praktische filosofie van Kant* won hij de Socratesbeker 2019.

Democratie op wankel bodem – Over de politiek en het politieke. Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2021, 416 blz., € 29,90

Thomas More alumnidag. Een korte terugblik

18 september 2021: in de ontvangstruimte van het stadspaleis de Paushuize in de binnenstad van Utrecht verzamelen zich alumni van de Stichting Thomas More voor een eerste alumni-event georganiseerd door de vorig jaar ingestelde alumni board. Voor de ontmoetingsdag, mogelijk gemaakt dankzij financiering door de Mr. Paul de Gruyter Stichting, werd het thema 'Identiteit' gekozen.

wordt vaak over identiteit gesproken vanuit een ofwel individualistisch ofwel collectivistisch perspectief. Sneller schetst een derde manier van kijken naar identiteit: hij benadrukt het belang van integratie van levenservaringen voor een integere identiteit.

Een mooie spreiding van leeftijden is zichtbaar, al zijn de jongere generaties wat beter gerepresenteerd. In de ruimte waar de lezing gaat plaatsvinden, valt de aandacht op intrigerende fotografieportretten, geëtaleerd in de zaal, goed passend bij het thema 'Identiteit'.

De eerste spreker is Rico Sneller, voormalig docent filosofie en ethiek aan de universiteit Leiden en nu bij tal van verschillende initiatieven betrokken. Er

Juliette van Deursen, promovendus aan de Tilburg School of Catholic Theology. Zij schreef haar promotiestuk over de ruimte die persoonsvorming in het onderwijs inneemt. Academische prestatie lijkt voor deze generatie het hoogste doel van onderwijs. Mystiekere processen als persoonsvorming – die zich moeilijk laten kwantificeren op een cijferreport – dreigen in de lessen het onderspit te delven.

Na een vegetarische lunch schrijven alumni zich in voor de workshops. Op een interactieve manier wordt het thema identiteit door beide sprekers uitgediept. Een derde workshop, verzorgd door Thieme Stap en prof.em. Richard Grol, draait om de portretreeks in de zaal. Aan de hand van foto's van patiënten en hulpverleners worden de deelnemers geprikkeld om hun perspectief op zorg onder de loep nemen.

Tijdens de borrel aan het eind van de dag, genieten alumni van de geheel eigen 'Thomas More-sfeer' door samen na te filosoferen. Het was een geslaagde aftrap van de alumni-events waarvan er nog meer zullen volgen.

Laura Wienen
lid alumni board

WOORD VAN VOORZITTER WIM KREMER

De Stichting Thomas More bruist van vitaliteit. Ondanks de beperkingen die de coronapandemie met zich meebrengt, hebben er in het afgelopen jaar toch tal van ontmoetingen en activiteiten plaatsgevonden. En er staan veel nieuwe activiteiten op het programma.

Meer dan vijftig studenten van zes verschillende universiteiten en heel verschillende disciplines hebben oktober jl. deelgenomen aan een van de twee studiereizen naar Rome, onderdeel van het Thomas More-studieprogramma. Voor komend jaar sluiten weer twee nieuwe universiteitssteden zich aan bij dit unieke aanbod van huiskamercolleges en een studiereis naar Rome: Leuven en Amsterdam.

Een tweedaagse *summerschool* in augustus gaf 30 wetenschappers en studenten de kans met elkaar in gesprek te gaan over de vraag of een plek voor God alleen achter de voordeur niet een sociaal verlies van jewelste is. De vorig jaar in het leven geroepen *alumniboard* realiseerde in september een ontmoetingsdag “in typische Thomas More-sfeer”.

We zien in de komende periode uit naar een gesprek van onze studenten met prof.dr. Celia Deane-Drummond (hoogleraar in Oxford) over de zo noodzakelijke dialoog tussen alle wetenschapsgebieden om te komen tot een geïntegreerde ecologie. Deze katholieke natuurwetenschapper en theoloog is directeur van het *Laudato Si' Research Institute* en senior research fellow aan *Campion Hall* in Oxford.

Daarnaast is het mooi te melden dat we (met dank aan financiering door de Vrouwen van Betanië) de broodnodige vernieuwing van onze website kunnen realiseren. De site gaat nog voor het eind van dit jaar in de lucht en zal de verschillende doelgroepen van de Stichting veel beter kunnen bedienen.

We werken hard aan het verder concretiseren van ons strategisch plan 2020-2023. In het nieuwe kalenderjaar gaat de tweede editie van het Young Professional Programma van start. Jong afgestudeerden gaan in gesprek met

professionals die op maatschappelijk of wetenschappelijk gebied hun sporen hebben verdiend. Het uitgangspunt van deze dialogen is het zoeken naar een handelingsperspectief tegenover de grote uitdagingen op het gebied van klimaat, milieu en samenleving. Daarbij zullen vooral de uitgangspunten van paus Franciscus' encycliek *Laudato Si'* aan de orde komen.

Inmiddels is ook zicht op financiering van de ambitieuze plannen van de Stichting om een fellowship-programma en traineeship-programma te realiseren voor studenten in de overgang van studeren aan de universiteit naar het werkveld. In het fellowship-programma bieden we studenten de mogelijkheid om zich in die cruciale periode, nog een periode aanvullend te kunnen verdiepen in de theologie en filosofie, of om tijdens het traineeship-programma de praktijk van de verschillende katholieke maatschappelijke organisaties beter te leren kennen. Last but not least werken we verder aan het realiseren van een graduate-programma waarmee wij PhD-kandidaten willen verbinden en ondersteunen om hun plek in de wetenschap te vinden.

Het doet ons goed te zien dat fondsen en particulieren zich scharen achter de missie en de nieuwe strategie van de Stichting: steeds meer zichtbaarheid en stem geven aan een netwerk van jonge wetenschappers die in het katholieke intellectuele erfgoed inspiratie vinden voor de grote persoonlijke en maatschappelijke vragen van vandaag.

COLOFON

More is een uitgave van Stichting Thomas More en wordt toegezonden aan donateurs en belangstellenden. Voor het aanvragen van een gratis abonnement kunt u een bericht sturen naar het secretariaat: info@thomasmore.nl.

Stichting Thomas More, voorheen Radboudstichting, vormt een netwerk van op mens en maatschappij betrokken hoger opgeleiden: kritisch reflecterende mannen en vrouwen die boven de horizon van hun studie en beroep weten uit te stijgen.

Velen in het netwerk weten zich gesteund door de rijke en veelkleurige katholieke traditie, die hen helpt bij het scherp stellen van de fundamentele vragen waarmee zij in hun persoonlijk, professioneel en maatschappelijk leven worden geconfronteerd.

Stichting Thomas More heeft de ANBI-status, d.w.z. is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor haar activiteiten is zij geheel afhankelijk van bijdragen en schenkingen van particulieren en organisaties. Ook u kunt ons helpen en dat kan op een voor u fiscaal aantrekkelijke manier. Kijk voor meer informatie op onze website.

Adres	Van der Does de Willeboissingel 12 5211 CB 's-Hertogenbosch
Telefoon	073 – 657 90 17
Internetadres	www.thomasmore.nl
E-mail	info@thomasmore.nl
IBAN	NL03 RABO 0344 8952 38, t.n.v. Stichting Thomas More
BIC code	RABONL2U
Redactie	Michel Bronzwaer Inge Merks
Druk en ontwerp	Dekkers van Gerwen

Voor dit drukwerk is gebruik gemaakt van Cradle to Cradle gecertificeerde materialen.

Infinite Paper Product
www.dekkersvangerwen.nl

Stichting Thomas More
voorheen Radboudstichting